

Інформаційно-аналітична довідка
**Економічні збитки України внаслідок тимчасової окупації Автономної
Республіки Крим та м. Севастополя Російською Федерацією**

ЗМІСТ

[Вступ](#)

[Сукупні втрати та заходи держави щодо оцінки збитків](#)

[Висновки та рекомендації](#)

[Втрати по галузях](#)

[Бюджетні втрати](#)

[Валовий внутрішній продукт](#)

[Частка експорту](#)

[Втрата контролю над юридичними особами державної форми власності](#)

[Об'єкти державної форми власності, що в процесі приватизації не увійшли до статутних капіталів господарських товариств, але залишились на їх балансах](#)

[Втрати від недоотримання орендної плати за державне майно](#)

[Незаконна націоналізація майна](#)

[Втрата активів ВМС ЗСУ](#)

[Втрати «Чорноморнафтогазу» та «Укртрансгазу»](#)

[Транспортний сектор](#)

[Рибні порти](#)

[Втрати в галузі сільського господарства](#)

[Водна інфраструктура та водні ресурси](#)

[Банківська система](#)

[Телерадіомовлення і телекомунікаційні послуги](#)

[Ринки](#)

[Природно-заповідний фонд та довкілля](#)

[Туристично-рекреаційний потенціал та санаторно-курортний комплекс](#)

[Культурні та історичні пам'ятки](#)

[Музейні установи](#)

[Наукові установи та університети](#)

[Суб'єкти господарювання державного сектору економіки, які перебувають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя](#)

[Приватні суб'єкти господарювання, які після тимчасової окупації Кримського півострова РФ змінили своє місцезнаходження з території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на іншу частину території України та не припинили своєї діяльності](#)

[Потенційні збитки від порушення прав громадян України на володіння земельними ділянками](#)

[Діяльність національної правоохоронної та судової системи](#)

[Міжнародні суди](#)

[Постійна палата третейського суду \(Гаага\)](#)

[Міжнародний суд ООН \(Гаага\)](#)

[Арбітражний трибунал, сформований відповідно до Додатку VII Конвенції ООН з морського права 1982 року \(Гаага\)](#)

[Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговельній палаті \(Париж\)](#)

[Міжнародний трибунал з морського права \(Гамбург\)](#)

Міжнародний кримінальний суд

Вступ

Методологічні засади даної інформаційно-аналітичної довідки (далі – довідка) ґрунтуються на двох провідних принципах: загальній диференціації економічних втрат на прямі та непрямі, а також їх поділу на втрати для України та втрати для власне Автономної Республіки Крим та м. Севастополя внаслідок тимчасової окупації Кримського півострова у ході збройної агресії Російської Федерації проти України. Зазначені втрати безумовно мають діалектичний взаємозв'язок, однак в багатьох випадках не мають прямої кореляції.

До прямих втрат належать: втрати економічних активів; втрати від т.зв. “націоналізації” низки юридичних осіб та суб'єктів господарювання різних форм власності; недоотримані прибутки; втрати від згорання товарообігу; скорочення бюджетних доходів; втрати транспортної інфраструктури тощо.

Непрямі втрати включають, зокрема: загальне зменшення наукового, культурного, туристично-рекреаційного потенціалу України внаслідок тимчасової окупації Кримського півострова; необхідність перебудови промислового та агропромислового комплексів України внаслідок тимчасової окупації і втрати контролю над ресурсами, підприємствами й економічними активами Кримського півострова та потребу адаптації національної економіки до нових умов; економічні збитки від незаконних обмежень державою-окупантом цивільного торговельного судноплавства в акваторії Керченської протоки й Азовського моря (наприклад, занепад Маріупольського та Бердянського морських портів) тощо.

Причому, важливим є розуміння, що низка як прямих, так і непрямих втрат є безповоротними (наприклад: руйнування об'єктів культурної спадщини; експлуатація природних ресурсів і родовищ корисних копалин державою-окупантом; шкода, завдана довкіллю; демографічні втрати внаслідок грубих порушень прав людини, воєнних злочинів та злочинів проти людяності тощо).

Тимчасова окупація Кримського півострова РФ призвела до втрати Україною значних економічних активів, а також суттєво погіршила геополітичне і транспортно-інфраструктурне положення України. Для самої Автономної Республіки Крим та м. Севастополя тимчасова російська окупація означає скорочення сільськогосподарських площ, занепад цілих галузей сільського господарства, зокрема рисівництва, виноградарства, зменшення частки виробництва тваринницької продукції. В умовах тимчасової окупації та перетворення Криму на “сіру зону” і дії санкцій неможливе ведення повноцінної зовнішньоторговельної діяльності. Перетворення Кримського півострова на своєрідний “військовий форпост” держави-окупанта та фактична міжнародна ізоляція призвели до занепаду туристичної галузі в Криму. Незаконна т.зв. “націоналізація” майна і фактичні рейдерські захоплення ряду суб'єктів господарювання різних форм власності державою-окупантом, а також централізація, бюрократизація й етатизація економіки спричиняють неможливість розвитку приватного сектора економіки. Сам регіон тотально втратив інвестиційну привабливість. У підсумку потреба Криму у дотаційності суттєво збільшилася у порівнянні з періодом до 2014 року. Для населення Автономної Республіки Крим та м.

Севастополя зросла вартість споживчого кошика, мобільного зв'язку і телекомунікаційних послуг з паралельним погіршенням їхньої якості.

Довідка присвячена втратам України внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя РФ. Проблема економічних втрат і збитків для Автономної Республіки Крим та м. Севастополя через збройну агресію РФ і тимчасову окупацію потребує окремого дослідження.

Довідка ґрунтується на матеріалах, отриманих в результаті попередньо проведеної роботи Міністерством юстиції України, Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Фондом державного майна України, Міністерством інформаційної політики (наразі - Міністерство культури та інформаційної політики України), Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, Національним інститутом стратегічних досліджень та низкою неурядових організацій (“Українським незалежним центром політичних досліджень”, “Майданом закордонних справ” та “Українською Гельсінською спілкою з прав людини”).

Довідка не претендує на абсолютну емпіричну та фактологічну вичерпність, однак дозволяє уявити загальні масштаби збитків України від тимчасової окупації Кримського півострова РФ, прослідкувати основні тенденції цих процесів, виявити проблемні питання та окреслити необхідні кроки держави щодо захисту і відшкодування втрачених економічних активів.

Сукупні втрати та заходи держави щодо оцінки збитків

У 2014 році Уряд доручив Міністерству юстиції України разом з Фондом державного майна України розробити методика оцінки втрат внаслідок тимчасової окупації Криму та визначити ціновий еквівалент втрат об'єктів державної власності. За попередніми оцінками Міжвідомчої робочої групи з питань стягнення збитків при Міністерстві юстиції України у 2014 році було встановлено сукупні втрати держави через тимчасову окупацію Автономної Республіки Крим та м. Севастополя у розмірі 1 трлн 200 млрд грн. Однак ця сума не враховує втрачену вигоду від користування об'єктами і майном на території Кримського півострова, вартості корисних копалин, зокрема на морському шельфі¹. Окремі експерти окреслюють суму збитків на рівні 2,4 трлн грн.²

Пунктом 9 Рекомендацій парламентських слухань на тему: “Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи” (15 червня 2016 року), схвалених Постановою Верховної Ради України від 22 вересня 2016 року № 1602-VIII, Кабінету Міністрів України рекомендувалося розробити за участю міжнародних експертів, зокрема провідних аудиторських компаній, методики визначення збитків, завданих державі, громадянам України та юридичним особам, що належать до юрисдикції України, внаслідок тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. При цьому передбачити належні заходи реагування у разі оскарження РФ таких дій України в міжнародних судових інстанціях³. Наразі дана рекомендація залишається неімplementованою.

¹ Лист Національного інституту стратегічних досліджень № 293/446 від 19.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 449/01-09-20 від 13.05.2020).

² Україна збільшить суму збитків за анексію Криму вдвічі. - Режим доступу: <https://krymsos.com/news/ukrayina-zbilshit-sumu-zbitkiv-za-aneksiyu-krimu-vdvichi/>

³ Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 2016 року № 1602-VIII. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-19#Text>

Висновки та рекомендації

Внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя РФ бюджетна система України втратила 326 місцевих бюджетів. Станом на 1 січня 2014 року обсяг загального фонду місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим становив 9,0 млрд. грн.

Станом на 1 січня 2014 року на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя знаходилося (zareєстровано) 1059 юридичних осіб (державних підприємств, установ, організацій), 33 господарських товариства, які мають державну частку у статутних капіталах.

Станом на 1 січня 2014 року на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя знаходилося 1482 об'єкти державної форми власності, що в процесі приватизації не увійшли до статутних капіталів господарських товариств, залишковою вартістю 51 573,96 тис. грн.

За мінімальними оцінками органів приватизації у процесі здійснення заходів щодо забезпечення захисту майнових прав держави зафіксовано недоотримання 470,9 млн грн орендної плати за договорами оренди державного майна, яке розташоване на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, у динаміці 2014 – 2019 років.

На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь знаходяться 169 суб'єктів господарювання державного сектору економіки, які належать до сфери управління різних органів влади України та інших державних установ. Загалом, за наявними даними, за мінімальними оцінками Україна від втрати контролю над цими 169 суб'єктами господарювання державної форми власності понесла наступні економічні та фінансово-господарські збитки: втрачено близько 15 тис. робочих місць, 3 778 067 тис. грн загальної вартості активів та 1 856 723 тис. грн чистого доходу від реалізації продукції. При цьому, варто відзначити, що наведені цифри мають неповний характер:

1. інформація про фінансово-господарську діяльність цих суб'єктів господарювання відома виключно станом на 2013 рік;
2. відсутні відомості про економічні активи та показники фінансово-господарської діяльності значної кількості зазначених суб'єктів господарювання;
3. відсутні дані щодо недоотримання потенційного доходу від діяльності вищенаведених суб'єктів господарювання та щодо оцінки недоотриманих надходжень до Державного бюджету України у динаміці 2014 – 2019 років (існує потреба у застосуванні відповідних науково-методологічних розробок);
4. відомості не враховують дані щодо кореляції курсів валют на фінансовому ринку у динаміці 2013 – 2019 років.

Вартість активів ВМС України, втрачених у Криму, сягає близько 1,5 млрд грн.

Значною втратою активів є перехід під контроль окупантів українських державних компаній «Чорноморнафтогаз», «Укртрансгаз» та 17 родовищ чорноморського шельфу, з яких 11 є газовими, 4 – газоконденсатними і 2 – нафтовими.

Транспортний сектор економіки України втратив 645 км залізничного полотна, 6265 км автодоріг, 5 морських торговельних портів України – Феодосійський, Севастопольський, Євпаторійський, Ялтинський і Керченський, а з ними близько 10 %

загального обсягу перевалки вантажів, а також близько 3-5 % загального обсягу залізничних вантажних перевезень.

Втрати основних активів, яких зазнала Україна в сільському господарстві, за підрахунками Міністерства аграрної політики та продовольства України (наразі Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України), становлять 201,6 млрд грн.

На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь розташовано 20 водогосподарських організацій, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України. Загальна вартість незаконно «націоналізованого» РФ державного майна (необоротних активів) цих організацій становить 2021,6 млн. грн.

На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим залишилось 69 об'єктів Управління Північно-Кримського каналу загальною вартістю 229,6 млн. грн. Зокрема, на тимчасово окупованій території півострова знаходиться майже 150 км Північно-Кримського каналу (загальна протяжність - 293 км).

Місцеві водні ресурси Криму складають у середньому по водності 910 млн. куб. м на рік, зменшуючись в особливі маловодні роки до 430 млн. куб. м. Прогнозовані запаси підземних вод оцінені в 445,5 млн. куб. м/рік.

На тимчасово окупованій території Криму РФ захоплено 503 частотних присвоєння, які належать Україні та були задіяні ліцензіатами Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

У Криму функціонувало 1022 відділення українських банків, 11 філій, 53 представництва та 2 кримських банки. Обсяг активів цих банків перевищує 22 млрд грн, з них 16 млрд грн – кредитні зобов'язання.

Загалом по Криму до тимчасової окупації налічувалося 97 588 приватних суб'єктів господарювання, з яких 20 516 – юридичні особи та 77 072 – фізичні особи-підприємці.

За даними Міністерства юстиції України, 1163 юридичні особи (826 з Автономної Республіки Крим та 337 з м. Севастополя) та 1338 фізичних осіб-підприємців (1047 з Автономної Республіки Крим та 291 з м. Севастополя) після 20 лютого 2014 року змінили своє місцезнаходження (реєстрацію) з території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на іншу частину території України та не припинили своєї діяльності на даний час. Загалом перереєстрацію здійснив 2501 суб'єкт господарювання приватної форми власності. У відсотковому співвідношенні здійснили перереєстрацію з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя лише 2,56% суб'єктів господарювання (у тому числі 5,67% юридичних осіб та 1,74% фізичних осіб-підприємців).

Загалом, точна статистика щодо того, скільки приватних юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців де-факто не припинили своє існування і продовжують функціонувати на тимчасово окупованій території АРК та м. Севастополя відсутня (аналогічно виглядає і ситуація щодо де-факто закритих підприємств). Це детерміновано низкою чинників, зокрема:

1. окремі підприємства не встигли чи не пройшли процедуру перереєстрації у відповідності до окупаційного законодавства, але зробили це згодом, паралельно не подаючи документи про припинення діяльності до українських податкових органів;
2. окремі підприємства мають подвійну реєстрацію: за російським та українським законодавством;
3. методологічні та правові відмінності між українською та російською окупаційною системами обліку суб'єктів господарювання та відсутність їх кореляції.

Станом на 1 січня 2014 року природно-заповідний фонд (ПЗФ) Автономної Республіки Крим та міста Севастополь налічував у своєму складі 197 територій та об'єктів загальною площею 220009,3 га (фактична площа 219319,3 га).

Станом 1 січня 2014 року, на території Кримського півострова налічувалося 517 км пляжів, 14 родовищ лікувальних грязей, понад 100 джерел мінеральних вод, 160 печер. Втрачено також санаторно-курортний комплекс Криму – понад 600 санаторно-курортних та оздоровчих закладів.

До Державного реєстру нерухомих пам'яток України занесено 1112 пам'яток місцевого значення (Автономна Республіка Крим – 1080, м. Севастополь – 32) та 86 пам'яток національного значення (Автономна Республіка Крим – 63, м. Севастополь – 23), місцем розташування яких є Автономна Республіка Крим та м. Севастопіль.

Станом на 1 січня 2014 року в Автономній Республіці Крим діяло 35 музейних закладів, а в місті Севастополь – 5 музейних закладів.

У Криму залишилося близько 100 інститутів, організацій та університетів, які плідно працювали на різних напрямках наукових досліджень.

За мінімальними оцінками Міжвідомчої робочої групи з питань стягнення збитків при Міністерстві юстиції України у 2014 році було встановлено сукупні втрати держави через тимчасову окупацію Автономної Республіки Крим та м. Севастополя у розмірі 1 трлн 200 млрд грн. Однак ця сума не враховує втрачену вигоду від користування об'єктами і майном на території Кримського півострова, вартості корисних копалин, зокрема на морському шельфі.

Встановлення економічних збитків України внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя РФ варто розглядати у двох вимірах: тактичному та стратегічному.

Тактичний вимір:

а) нормативно-правове врегулювання та напрацювання системної практики документування фактів, зокрема й у рамках досудових розслідувань, щодо економічних і майнових збитків внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;

б) систематизація та передача доказової бази для вже наявних судових процесів у міжнародних судових інституціях з метою повернення незаконно захоплених активів та відшкодування втрат;

в) міжвідомча координація та ініціювання нових позовів до національних і міжнародних судів в рамках існуючої стратегії правового захисту національних інтересів (вдосконалення відповідної стратегії з урахуванням потреби захисту втрачених економічних активів внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя);

г) міжвідомча координація органів державної влади у галузі правового захисту інтересів фізичних осіб та приватних суб'єктів господарювання, які втратили економічні активи внаслідок тимчасової окупації Кримського півострова та звернулися з позовами проти РФ до Європейського суду з прав людини й інших міжнародних судових інституцій;

д) системна робота над здійсненням арештів активів та запровадженням інших спеціальних обмежувальних заходів (санкцій) щодо юридичних та фізичних осіб, причетних до незаконного захоплення і т.зв. «націоналізації» українських економічних активів та майна на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Стратегічний вимір:

а) накопичення доказової бази для підготовки консолідованої претензії України до РФ щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України з вимогою виплати репарацій;

б) розробка плану дій та заходів з його реалізації щодо мінімізації негативних наслідків від економічних і майнових збитків/втрат у зв'язку з тимчасовою окупацією Криму – як для держави, так і для громадян. Системна імплементація таких заходів;

в) врахування понесених збитків від тимчасової окупації Кримського півострова та шляхів мінімізації негативних наслідків від цього під час розробки Державної стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі.

Виходячи з вищенаведеного, важливими є наступні дії:

Пропозиція	Уповноважені органи влади ⁴
<p>1. Розробка або доопрацювання порядків та методик для підрахунків збитків від:</p> <p>а) недоотримання потенційного доходу від діяльності суб'єктів господарювання, які знаходяться на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;</p> <p>б) недоотримання надходжень до Державного бюджету України від діяльності суб'єктів господарювання, які знаходяться на ТОТ, у динаміці 2014 – 2019 років;</p> <p>в) позбавлення права вільного користування та розпорядження майном і порушення майнових прав осіб на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;</p> <p>г) шкоди, завданої навколишньому природному середовищу та природно-заповідному фонду, а також від незаконного використання надр та природних ресурсів на тимчасово окупованій території Кримського півострова та у прилеглих морських водах.</p>	<p>Мінекономіки, Державна аудиторська служба України, Мінюст, Офіс Генерального прокурора, НАНУ, НІСД, Торгово-промислова палата</p> <p>Мінфін, Державна податкова служба, Державна казначейська служба, Рахункова палата, Мінюст, Офіс Генерального прокурора, НАНУ</p> <p>Фонд державного майна, Держгеокадастр, Мінекономіки, Мінюст, Офіс Генерального прокурора, прокуратура АРК, Уповноважений ВРУ з прав людини</p> <p>Міндовкілля та природних ресурсів, Державна екологічна інспекція, Держгеонадра, Держагентство водних ресурсів, МВС, Мінюст, Офіс Генерального прокурора, НАНУ</p>
<p>2. Врегулювання питання необхідності затвердження зазначених в пропозиції 1 порядків та методик на законодавчому рівні. У зв'язку з відсутністю як самих порядків та методик розрахунку вищевказаних збитків, так і законодавчого підґрунтя їх використання, держава</p>	<p>Комітет з питань економічного розвитку ВРУ, Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики ВРУ, Комітет з питань екологічної політики та природокористування ВРУ,</p>

⁴ Даний перелік не є вичерпним та остаточним.

<p>позбавлена можливості вживати ефективні заходи щодо захисту своїх інтересів в судовому порядку. Для вирішення проблеми вбачається за доцільне внесення відповідних змін до чинного законодавства (наприклад, прийняття проєкту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин” № 3576 від 2 червня 2020 року⁵ та затвердження проєкту наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами»).</p>	<p>Комітет з питань правоохоронної діяльності ВРУ, Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнародних відносин ВРУ, Мінюст, Мінреінтеграції</p>
<p>3. Створення з представників Офісу Генерального прокурора та Міністерства оборони України Міжвідомчої робочої групи з питань документування зруйнованого та захопленого майна внаслідок збройного конфлікту на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та окремих районів Донецької і Луганської областей. Враховуючи специфіку протікання міжнародного збройного конфлікту на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, залучення представників інших органів державної влади до роботи відповідної Міжвідомчої групи. Оцінка, у межах компетенції, органами державної влади, які мають в управлінні суб’єкти господарювання та/або майно на тимчасово окупованій території Кримського півострова, своїх втрат та збитків у результаті збройної агресії РФ.</p>	<p>Офіс Генерального прокурора, уповноважені ЦОВВ</p>
<p>4. Розбудова ефективної міжвідомчої координації, зокрема й у рамках роботи Міжвідомчої комісії з питань узагальнення правової позиції держави щодо відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та підготовки консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її</p>	<p>Уповноважені ЦОВВ, Нацбанк, Фонд держмайна, РНБО, Офіс Генерального прокурора, СБУ, Уповноважений ВРУ з прав людини, Комітет з питань правоохоронної діяльності ВРУ, Комітет з питань правової політики ВРУ, Комітет з питань національної безпеки, оборони</p>

⁵ Проєкт Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин” № 3576 від 02.06.2020. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69003

<p>міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України⁶.</p> <p>Розробка правових стратегій щодо подання позовів до національних і міжнародних судових інституцій з метою захисту та повернення економічних активів/майна фізичних, юридичних осіб, держави та профспілок, які були незаконно захоплені та/або знищені у ході збройної агресії РФ і тимчасової окупації Кримського півострова, та/або компенсації їхньої вартості і втраченої вигоди/вtrat у зв'язку з неможливістю користуватися та розпоряджатися ними.</p>	<p>та розвідки ВРУ, Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнародних відносин ВРУ, Офіс Президента, ППУ АРК</p>
<p>5. Винесення Довідки і пропозицій Представництва, а також інших проблемних питань щодо захисту втрачених економічних активів України у ході збройної агресії РФ на тимчасово окупованій території Кримського півострова на розгляд Міжвідомчої комісії з питань узагальнення правової позиції держави щодо відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та підготовки консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України, а також на засідання Міжвідомчої робочої групи з питань відшкодування втрат, завданих тимчасовою окупацією частини території України⁷.</p> <p>Забезпечення системної роботи відповідних міжвідомчих робочих груп з метою пошуку та оптимізації шляхів вирішення окреслених проблем.</p>	<p>ППУ АРК, Мінреінтеграції</p> <p>Віце-прем'єр-міністр України - Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Заступник Міністра юстиції - голова відповідної Міжвідомчої робочої групи</p>
<p>6. Ініціювання державою позовів проти РФ до міжнародних судових інституцій, зокрема Європейського суду з прав людини, та залучення до них в якості сторін фізичних осіб і приватних суб'єктів господарювання, які втратили контроль над економічними активами/майном та зазнали</p>	<p>Мінюст, Мінекономіки, МЗС</p>

⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1059 “Про утворення Міжвідомчої комісії з питань узагальнення правової позиції держави щодо відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та підготовки консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України”. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1059-2018-п#Text>

⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2014 р. № 343 “Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань відшкодування втрат, завданих тимчасовою окупацією частини території України”. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2014-п#Text>

<p>збитків внаслідок тимчасової окупації Кримського півострова.</p>	
<p>7. Застосування національних і міжнародних економічних та інших спеціальних обмежувальних заходів (санкцій) щодо тих юридичних осіб (інституцій та установ) РФ, а також фізичних осіб, причетних до незаконної т.зв. «націоналізації» українських економічних активів та майна на ТОТ АРК та м. Севастополя (наприклад, до тих юридичних осіб РФ, які прийняли на свій баланс українське майно, захоплене у ході збройної агресії РФ проти України на території Кримського півострова).</p> <p>Вдосконалення національних законодавства та механізмів щодо застосування, реалізації і моніторингу економічних та інших спеціальних обмежувальних заходів (санкцій) та їх наближення до міжнародних стандартів.</p> <p>Посилення роботи з міжнародними партнерами по відповідних напрямках.</p>	<p>КМУ, Нацбанк, СБУ, ВРУ, РНБО</p> <p>Мінекономіки, Мінюст, Мінреінтеграції, ППУ АРК, ВРУ</p> <p>МЗС</p>
<p>8. Посилення роботи правоохоронних органів та відповідних органів виконавчої влади з метою документування, розслідування, отримання та реалізації відповідних рішень національних і міжнародних судових інституцій щодо примусової компенсації збитків шляхом здійснення арештів активів фізичних та юридичних осіб, причетних до незаконного захоплення і т.зв. “націоналізації” економічних активів та майна на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, як в Україні, так і на території держав-партнерів України.</p> <p>Посилення інституційної спроможності Департаменту нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту Офісу Генерального прокурора та відповідних регіональних прокуратур й органів слідства.</p>	<p>Офіс Генерального прокурора, МВС, СБУ, Мінюст, Комітет з питань правоохоронної діяльності ВРУ</p> <p>Офіс Генерального прокурора, МВС, СБУ</p>
<p>9. Врахування при реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки, затвердженої постановою Кабінету</p>	

<p>Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695⁸, потреб:</p> <p>а) диверсифікації й заміщення ресурсів і продукції, які видобувалися/вироблялися на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя і раніше становили невід’ємну частину економічного комплексу України;</p> <p>б) збільшення рекреаційного потенціалу, розвитку інфраструктури, готельно-ресторанної і туристичної галузі на Півдні України, зокрема, у Херсонській області;</p> <p>в) здійснення заходів щодо покращення зрошення та меліорації земель південних районів Херсонської області в умовах припинення водопостачання на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;</p> <p>г) заохочення перенесення підприємницької діяльності з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на материкову частину території України шляхом надання пільгового періоду функціонування суб’єктам господарювання, які переїхали на материкову частину території України. Залучення іноземних донорських організацій до цього процесу та створення цільових грантових програм для започаткування і ведення бізнесу внутрішньо переміщеними особами з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на материковій частині території України.</p>	<p>Мінекономіки, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості</p> <p>Мінгромад, Мінінфраструктури, Держагентство розвитку туризму, ХОДА</p> <p>Міндовкілля та природних ресурсів, Держагентство водних ресурсів, Мінекономіки, Мінфін, ХОДА</p> <p>Мінекономіки, Мінфін, Антимонопольний комітет, Віце-прем’єр-міністр України - Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Віце-прем’єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України</p>
<p>10. Забезпечення комплексного підходу і врахування під час розробки Державної стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі питання економічних збитків України від тимчасової окупації Кримського півострова Російською Федерацією.</p>	<p>РНБО та всі залучені до процесу уповноважені органи</p>

⁸ Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки”. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>

<p>11. При розробці та запровадженні державної політики захисту прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні та подоланні його наслідків (засад перехідного правосуддя) врахувати, зокрема необхідність:</p> <ul style="list-style-type: none">- створення ефективної системи обліку матеріальних втрат, реєстру збитків/шкоди громадян України внаслідок тимчасової окупації частини територій України;- визначення засад та процедур повернення\компенсації законним власникам майна, що було незаконно відчужено\знищено під час тимчасової окупації владою РФ;- забезпечення доступних процедур відновлення та отримання документів про право власності на тимчасово окупованих територіях, а також процедур декларування в компетентних органах державної влади вимушеного здійснення правочинів щодо нерухомого майна в умовах окупації півострову (щодо земельних ділянок та ін.).	<p>Комісія з питань правової реформи при Президентові України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, ВРУ</p>
<p>12. Забезпечення консолідованої державної політики щодо неприпустимості будь-яких політичних домовленостей щодо відшкодування економічних збитків від тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Російською Федерацією в обмін на згоду щодо зміни статусу Кримського півострова.</p>	<p>Президент України, Віце-прем'єр-міністр України - Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, ВРУ</p>

Втрати по галузях

Бюджетні втрати. Бюджетна система держави втратила 326 місцевих бюджетів: 315 місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим (бюджет Автономної Республіки Крим, 11 бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим значення, 3 бюджети районів у місті Сімферополь, 14 районних бюджетів, 5 бюджетів міст районного значення, 38 селищних бюджетів, 243 сільських бюджетів) та 11 місцевих бюджетів міста Севастополь (міський бюджет міста Севастополь, 4 бюджети районів у місті Севастополь, бюджет міста районного значення Інкерман, 1 селищний бюджет, 4 сільських бюджети).

За звітними даними Державної казначейської служби України, за 2013 рік обсяг загального фонду місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим становив 9,0 млрд. грн. (в т. ч. доходи загального фонду (без трансфертів) – 4,7 млрд. грн., трансферти з державного бюджету – 4,3 млрд. грн.), а обсяг загального фонду місцевих бюджетів міста Севастополь – 1,7 млрд. грн. (в т. ч. доходи загального фонду (без трансфертів) – 1,1 млрд. грн., трансферти з державного бюджету – 0,6 млрд. грн.). За іншими даними бюджетні втрати становили 9,8 млрд грн.⁹

Валовий внутрішній продукт. Питома вага Автономної Республіки Крим та м. Севастополя у створенні ВВП України впродовж 2001 - 2012 років становила в середньому 3,6-3,7%¹⁰.

Частка експорту. У 2013 р. частка експорту, яка припадала на Автономну Республіку Крим та м. Севастополь, становила майже 904,9 млн дол. США¹¹. Питома вага Криму у зовнішньоторговельному обороті України складала близько 1,5-1,6 %.

Втрата контролю над юридичними особами державної форми власності. На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя знаходиться близько 4000 підприємств, організацій й установ, які є державною власністю України (наразі тривають роботи з уточнення переліку)¹².

За даними Фонду державного майна України (далі - Фонд), на основі Єдиного реєстру об'єктів державної власності, станом на 1 січня 2014 року на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя знаходиться (зареєстровано) 1059 юридичних осіб (державних підприємств, установ, організацій), 33 господарських товариства, які мають державну частку у статутних капіталах (дані на основі Реєстру корпоративних прав держави)¹³.

⁹ Рекомендації парламентських слухань на тему: “Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи” (15 червня 2016 року).

¹⁰ Щодо системних наслідків тимчасової окупації Криму в економічній сфері. - Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-sistemnikh-naslidkiv-timchasovoi-okupacii-krimu-v-ekonomichniy-sferi>

¹¹ Крим під російською окупацією. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/04/8/7246911/#comments>

¹² Громадянство, земля, “націоналізація власності” в умовах окупації Криму: дефіцит прав (аналітичний звіт): Український незалежний центр політичних досліджень: за заг. ред. Ю. Тищенко.К.: “Агентство “Україна”, 2015. - С. 57.

¹³ Лист Фонду державного майна України № 10-62-9187 від 12.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 366/01-08.-20 від 08.04.2020).

Об’єкти державної форми власності, що в процесі приватизації не увійшли до статутних капіталів господарських товариств, але залишилися на їх балансах. За інформацією регіональних відділень Фонду, станом на 1 січня 2014 року на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя знаходиться 1482 об’єкти державної форми власності, що в процесі приватизації не увійшли до статутних капіталів господарських товариств, залишковою вартістю 51 573,96 тис. грн. (див. додаток 1)¹⁴.

Втрати від недоотримання орендної плати за державне майно. Загальна кількість чинних договорів оренди, укладених щодо державного майна, розташованого на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, становить майже 900 договорів. За мінімальними оцінками органів приватизації у процесі здійснення заходів щодо забезпечення захисту майнових прав держави зафіксовано недоотримання 470,9 млн грн орендної плати за договорами оренди державного майна, яке розташоване на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, у динаміці 2014 – 2019 рр. (показники недоотримання орендної плати за 2014 р. відсутні, натомість відомо, що надходження коштів в 2014 р. відбувалося лише протягом січня-березня та становлять 10,95 млн грн за цей період)¹⁵.

Незаконна націоналізація майна. Загалом, з самого початку тимчасової окупації Кримського півострова почала відбуватися безпрецедентна «націоналізація» як державної, так і приватної власності окупаційною адміністрацією РФ. Цей процес фактично можна визначити як експропріацію власності. За період тимчасової окупації, за різними даними, на півострові було «націоналізовано» від 300 до понад 500 державних підприємств та профспілок, близько 300 приватних підприємств¹⁶. Окремі дослідження зазначають сукупну цифру близько 4000¹⁷. Окупаційна адміністрація може «націоналізувати» фактично будь-який об’єкт під приводом його «стратегічного значення». Так, наприклад, були «націоналізовані» ПАТ “Кримхліб”, “Кримпласт”¹⁸, ПАТ “Крименерго”¹⁹, Кримський філіал ПАТ “Укртелеком”²⁰, майно ПАТ

¹⁴ Там само.

¹⁵ Аналіз та вибірка інформації з річних звітів про роботу Фонду державного майна України та хід приватизації державного майна 2014 - 2019 років. - Режим доступу до звітів: <http://www.spfu.gov.ua/ua/documents/docs-list/spf-reports.html>

¹⁶ Крим: анексована власність: за заг. ред. Ю. Тищенко. - К.: ТОВ “Агентство “Україна”, 2016. - С. 12; Крим без правил. Тематический обзор ситуации с правами человека в условиях оккупации. Выпуск № 2. Право собственности: УГСПЛ, РЦПЧ, CHROT. - С. 12.

¹⁷ Гучакова Т., Клименко А. Соціально-економічна ситуація в окупованому Криму 2014-2018. Випуск 2. Травень 2019. - С. 13.

¹⁸ Постановление так называемого “Государственного Совета” так называемой “Республики Крым” № 204-1/14 от 12.11.2014 “О внесении изменений в Постановление Государственного Совета Республики Крым от 30 апреля 2014 года № 2085-6/14 “О вопросах управления собственностью Республики Крым”. - Режим доступа: <http://crimea.gov.ru/act/12916>

¹⁹ Постановление так называемого “Государственного Совета” так называемой “Республики Крым” № 416-1/15 от 21.01.2015 “О внесении изменений в Постановление Государственного Совета Республики Крым от 30 апреля 2014 года № 2085-6/14 “О вопросах управления собственностью Республики Крым”. - Режим доступа: <http://crimea.gov.ru/act/13225>

²⁰ Постановление так называемого “Государственного Совета” так называемой “Республики Крым” № 450-1/15 от 11.02.2015 “О внесении изменений в Постановление Государственного Совета Республики Крым от 30 апреля 2014 года № 2085-6/14 “О вопросах управления собственностью Республики Крым”. - Режим доступа: <http://crimea.gov.ru/act/13274>

“Київстар”²¹, “Кримавтотранс”, цілий ряд автостанцій²² та багато інших суб’єктів господарювання різних форм власності.

З точки зору чинного законодавства України, всі відповідні рішення окупаційної адміністрації РФ є незаконними, нікчемними та не мають юридичної сили.

У Резолюціях Генеральної Асамблеї ООН “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” містяться неодноразові заклики до РФ як до держави-окупанта, щодо поваги чинного законодавства України та необхідності скасування окупаційних законів, запроваджених РФ, які дозволяють реалізовувати конфіскацію приватної власності в Криму та порушують норми міжнародного права, а також наголошується на необхідності поваги майнових прав всіх колишніх власників, майно яких було незаконно конфісковане²³.

Втрата активів ВМС ЗСУ. Внаслідок збройної агресії РФ Україна втратила більшість корабельно-катерного складу ВМС ЗС України, який базувався на території Кримського півострова. Станом на липень 2020 року, захопленими російськими окупаційними військами залишаються 4 корвети, 2 морських тральщика, 1 великий десантний корабель та 7 суден допоміжного флоту. Також в 2014 році було захоплено 2 недобудованих корвети (95% та 60% готовності). Вартість активів ВМС України, втрачених у Криму, сягає близько 1,5 млрд грн.²⁴

Втрати «Чорноморнафтогазу» та «Укртрансгазу». Значною втратою активів є перехід під контроль окупантів українських державних компаній «Чорноморнафтогаз», «Укртрансгаз» та 17 родовищ чорноморського шельфу, з яких 11 є газовими, 4 – газоконденсатними і 2 – нафтовими. За даними неурядової організації “Майдан закордонних справ”, сумарні запаси усіх родовищ: природного газу – 58,56 млрд куб. м, газового конденсату – 1231 тис. тонн, нафти – 2530 тис. тонн²⁵.

Впродовж 2014 - 2020 років РФ, порушуючи норми Конвенції ООН з морського права 1982 року, здійснює незаконний видобуток вуглеводнів в акваторії Азовського і Чорного морів поблизу тимчасово окупованого Кримського півострова.

Транспортний сектор. Транспортний сектор економіки України втратив 645 км залізничного полотна, 6265 км автодоріг, 5 морських торговельних портів України – Феодосійський, Севастопольський, Євпаторійський, Ялтинський і Керченський, а з ними близько 10 % загального обсягу перевалки вантажів, а також близько 3-5 %

²¹ Постановление так называемого “Государственного Совета” так называемой “Республики Крым” № 501-1/15 от 27.02.2015 “О внесении изменений в Постановление Государственного Совета Республики Крым от 30 апреля 2014 года № 2085-6/14 “О вопросах управления собственностью Республики Крым”. - Режим доступа: <http://crimea.gov.ru/act/13327>

²² Постановление так называемого “Государственного Совета” так называемой “Республики Крым” № 493-1/15 от 27.02.2015 “О внесении изменений в Постановление Государственного Совета Республики Крым от 30 апреля 2014 года № 2085-6/14 “О вопросах управления собственностью Республики Крым”. - Режим доступа: <http://crimea.gov.ru/act/13319>

²³ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/72/190 “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” від 19.12.2017. С. 4. - Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/72/190> ; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/73/263 “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” від 22.12.2018. С. 5. - Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/73/263> ; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/74/168 “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” від 18.12.2019. С. 6. - Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/74/168>

²⁴ Лист Національного інституту стратегічних досліджень № 293/446 від 19.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 449/01-09-20 від 13.05.2020).

²⁵ Гучакова Т., Клименко А. Соціально-економічна ситуація в окупованому Криму 2014-2018. - С. 10.

загального обсягу залізничних вантажних перевезень. Крім того, контроль РФ над Керченською протокою та воєнні дії на Сході України створюють загрози роботі Маріупольського і Бердянського портів, які формують до 12 % загального обсягу перевалки вантажів в Україні.

Рибні порти. Відчутною є втрата Керченського і Севастопольського рибних портів, а з ними й двох найбільших риболовецьких флотів (за приблизними оцінками – до 70 % загальноукраїнського вилову риби).

Втрати в галузі сільського господарства. Втрати основних засобів, яких зазнала Україна в сільському господарстві, за підрахунками Міністерства аграрної політики та продовольства України (наразі Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України), становлять 201,6 млрд грн²⁶.

Водна інфраструктура та водні ресурси. На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь розташовано 20 водогосподарських організацій, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України, а саме: Республіканський комітет Автономної Республіки Крим по водогосподарському будівництву та зрошувальному землеробству, 18 бюджетних організацій (управлінь водного господарства – 15, басейнових управлінь – 1, експлуатаційно-технічних вузлів зв'язку – 1, технічних шкіл – 1) та державне підприємство. За даними бухгалтерського обліку, загальна вартість незаконно націоналізованого державного майна (необоротних активів) вищевказаних організацій становить 2021,6 млн. грн.

На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим залишилось 69 об'єктів Управління Північно-Кримського каналу загальною вартістю 229,6 млн. грн²⁷. Зокрема, на тимчасово окупованій території півострова знаходиться майже 150 км Північно-Кримського каналу (загальна протяжність - 293 км)²⁸. Подача води цим каналом до тимчасово окупованих територій з 2014 року припинена, що також призвело до ускладнень із забезпеченням подачі води на зрошення сільськогосподарських угідь півдня Херсонської області.

Місцеві водні ресурси Криму складають у середньому по водності 910 млн. куб. м на рік, зменшуючись в особливі маловодні роки до 430 млн. куб. м. Прогнозовані запаси підземних вод оцінені в 445,5 млн. куб. м/рік.

Для регулювання місцевого стоку на півострові збудовано 1994 ставка та 15 водосховищ природного стоку із загальним корисним об'ємом 470,7 млн. куб. м/рік. Всього на території Криму знаходиться 23 водосховища: з них - 15 природного стоку, 8 - наливних²⁹.

Банківська система. Значними є втрати в банківській системі України. У Криму, за даними Національного банку України, функціонувало 1022 відділення українських

²⁶ Лист Національного інституту стратегічних досліджень № 293/446 від 19.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 449/01-09-20 від 13.05.2020).

²⁷ Рекомендації парламентських слухань на тему: “Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи” (15 червня 2016 року).

²⁸ Северо-Крымский канал работает в стабильном режиме. - Режим доступу: <https://www.krymmvh.ru/index.php/novosti/421-severo-krymskij-kanal-rabotaet-v-stabilnom-rezhime>

²⁹ Лист Державного агентства водних ресурсів України № 3061/3/6/11-20 від 29.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 456/01-09-20 від 13.05.2020).

банків, 11 філій, 53 представництва та 2 кримських банки. Обсяг активів цих банків перевищує 22 млрд грн, з них 16 млрд грн – кредитні зобов'язання³⁰.

Наприклад, станом на 1 січня 2014 року, на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя функціонувало 337 відділень ПАТ КБ “ПриватБанк”. На момент припинення діяльності ПАТ КБ “ПриватБанк” на території Криму, заборгованість фізичних та юридичних осіб за кредитами склала 5,8 млрд грн, зобов'язання банку по виплаті коштів за вкладками склала майже 7,4 млрд грн (дані з балансу за 30 травня 2014 року)³¹.

Телерадіомовлення і телекомунікаційні послуги. З початком тимчасової окупації Кримського півострова відбулося фізичне захоплення державної телекомунікаційної інфраструктури, передавального обладнання загальнонаціональних мовників, розповсюдження дії окупаційного законодавства РФ в інформаційній галузі. Почалося незаконне використання радіочастотного ресурсу України російськими юридичними особами. Також були висунуті вимоги щодо потреби перереєстрації всіх кримських ЗМІ з паралельним запровадженням заборони заснування ЗМІ громадянами інших країн.

Наприклад, у лютому 2015 року практично в усіх приватних кримських радіокомпаній було відібрано частоти. У подальшому права на цей радіочастотний ресурс за підсумками проведених конкурсів Роскомнадзор передавав російським медіахолдингам та новоствореним підконтрольною окупаційною адміністрацією мовникам.

Переслідуванням були піддані й найбільші місцеві телерадіокомпанії Криму. У серпні 2014 року окупаційною владою РФ було арештовано та вилучено все обладнання ТРК “Чорноморська”. У подальшому мовлення каналу було зупинено, а ТРК “Чорноморська” була змушена переїхати на материкову частину території України. Через систематичні переслідування редакції та журналістів, з Криму до Києва переїхав й кримськотатарський телеканал “АТР”.

Внаслідок збройної агресії РФ ліцензіати Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення були позбавлені права на ефірне мовлення на тимчасово окупованій території Криму: аналогове телевізійне мовлення - 31 телерадіокомпанія позбавлена права використовувати 292 частотних присвоєння для здійснення мовлення у 69 населених пунктах; цифрове наземне телевізійне мовлення - 28 телерадіокомпаній позбавлені права використовувати 72 частотних присвоєння для здійснення мовлення у 18 населених пунктах; ефірне радіомовлення - 39 телерадіокомпаній позбавлені права використовувати 139 частотних присвоєння для здійснення радіомовлення у 31 населеному пункті.

Таким чином, 503 частотних присвоєння, які належать Україні та були задіяні ліцензіатами Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, захоплені РФ на тимчасово окупованій території Криму.

Сукупна недоотримана вигода держави від незаконного захоплення радіочастотного ресурсу і мережі провайдерів послуг в Криму, станом на початок 2018 року, становила близько 18 млн грн.

За попередніми даними, загальна сума втрат державного оператора телекомунікацій ДП “РТПЦ КРИМ” через захоплення інфраструктури та обладнання у

³⁰ Лист Національного інституту стратегічних досліджень № 293/446 від 19.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 449/01-09-20 від 13.05.2020).

³¹ Лист від Ради з питань захисту прав споживачів фінансових послуг № 385 від. 26.07.2019 (ППУ АРК вх. № 842/01-09-19 від 07.08.2019).

ході збройної агресії РФ в Криму становить понад 160 млн. грн. Частина ліцензіатів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (радіостанції та телеканали), які працювали на півострові, і які надали розрахунки втрат на запит регулятора, отримала збитки на суму близько 60 млн грн. (водночас, необхідно розуміти, що реальна загальна сума збитків, яких зазнали українські телерадіомовники, є набагато більшою, зокрема, це пов'язано з недоотриманням прибутків на втраченою вигодою протягом 2014 - 2019 років). Збитки провайдерів програмних послуг через втрату інфраструктури становлять майже 19 млн грн³².

У Резолюціях Генеральної Асамблеї ООН “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” неодноразово засуджується незаконне захоплення державою-окупантом українських частот теле- і радіомовлення³³.

Ринки. 3 вересня 2014 р. 28 ринків Автономної Республіки Крим, які належали «Кримспоживспілці» (об'єднання споживацьких спільнот, розташованих у Криму), «націоналізовані» й перейшли у власність т.зв. «Республіки Крим»³⁴.

Природно-заповідний фонд та довкілля. Станом на 1 січня 2014 року природно-заповідний фонд (ПЗФ) Автономної Республіки Крим та міста Севастополь налічував у своєму складі 197 територій та об'єктів загальною площею 220009,3 га (фактична площа 219319,3 га)³⁵.

Після початку тимчасової окупації півострова простежується низка негативних процесів щодо об'єктів ПЗФ України в Криму. Це пов'язано із незаконним запровадженням положень російського законодавства в Криму, використанням об'єктів ПЗФ у військових цілях, пониженням статусу об'єктів ПЗФ. Зокрема, зі 48 об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення в Криму, окупаційною владою було незаконно понижено статус 40 об'єктів; ліквідовано природний заповідник «Мис Март'ян»; Кримський природний заповідник незаконно передано до складу Управління справами Президента РФ; проводяться регулярні військові навчання на території Опукського природного заповідника; на території національного природного парку «Чарівна гавань» базуються берегові ракетні комплекси «Бал» тощо.

Непоправну шкоду довкіллю Кримського півострова завдають перманентна мілітаризація Азово-Чорноморського регіону державою-окупантом, незаконне будівництво великих інфраструктурних об'єктів (т.зв. “Керченський міст”, автотраса “Таврида”), незаконне використання надр та корисних копалин, видобування підземних вод у великих масштабах, діяльність хімічної промисловості³⁶.

³² Звіт про порушення та втрати у сфері телерадіомовлення на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя після окупації 2014-2017 рр. Міністерство інформаційної політики України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. К., 2018. - С. 6 - 13.

³³ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/73/263 “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” від 22.12.2018. С. 4. - Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/73/263> ; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/74/168 “Становище у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, Україна” від 18.12.2019. С. 5. - Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/74/168>

³⁴ Громадянство, земля, “націоналізація власності” в умовах окупації Криму: дефіцит прав (аналітичний звіт). - С. 59.

³⁵ Рекомендації парламентських слухань на тему: “Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи” (15 червня 2016 року).

³⁶ Мірошніченко В. Дамоклів меч, що загрожує природним скрапам. - Режим доступу: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/damokliv-mech-sho-zagrozhuye-prirodnim-skarbam/?fbclid=IwAR0KgXCQwuEryH12knmn5R0nPM_veQ31RwmSx_jyf_M-oguPeLI6ITz9lXg

У 2017 році за зверненням Міністерства екології та природних ресурсів України (наразі - Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України), Координатором проєктів ОБСЄ в Україні, за підтримки урядів Канади та Австрії було реалізовано проєкт “Оцінка шкоди, завданої довкіллю внаслідок військових дій”. У межах цієї роботи було підготовлено кабінетне дослідження екологічних проблем на Сході України, пов’язаних зі збройним конфліктом, проведено крапково польові роботи, розроблено інформаційну систему довкілля Донбасу. На основі проведених робіт було визначено пріоритети відновлення довкілля на Сході України³⁷.

На сьогоднішній день, зокрема, для налагодження претензійно-позовної роботи проти держави-окупанта з метою відшкодування збитків, завданих навколишньому природному середовищу, існує потреба у проведенні аналогічного дослідження щодо тимчасово окупованої території Кримського півострова.

Також необхідністю є розробка і затвердження порядків та методик для підрахунків збитків від шкоди, завданої навколишньому природному середовищу та природно-заповідному фонду, а також від незаконного використання надр та природних ресурсів на тимчасово окупованій території Кримського півострова та у прилеглих морських водах.

Позитивним прикладом в цьому напрямі слугує робота Міністерства енергетики та захисту довкілля України (наразі - Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України) над розробкою “Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами”, в якій зокрема враховується потреба визначення збитків щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Розробка відповідної методики фактично триває в рамках роботи над проєктом Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин” № 3576 від 2 червня 2020 року³⁸.

Туристично-рекреаційний потенціал та санаторно-курортний комплекс. Значною втратою для України є також позбавлення третини її національного туристично-рекреаційного потенціалу. Станом на початок 2014 року, на території Кримського півострова налічувалося 517 км пляжів, 14 родовищ лікувальних грязей, понад 100 джерел мінеральних вод, 160 печер. Втрачено також санаторно-курортний комплекс Криму – понад 600 санаторно-курортних та оздоровчих закладів³⁹.

Культурні та історичні пам’ятки. До Державного реєстру нерухомих пам’яток України занесено 1112 пам’яток місцевого значення (Автономна Республіка Крим – 1080, м. Севастополь – 32) та 86 пам’яток національного значення (Автономна Республіка Крим – 63, м. Севастополь – 23), місцем розташування яких є Автономна Республіка Крим та м. Севастополь.

³⁷ Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на Сході України. - Режим доступу: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/362581>

³⁸ Проєкт Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин” № 3576 від 02.06.2020. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69003

³⁹ Лист Національного інституту стратегічних досліджень № 293/446 від 19.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 449/01-09-20 від 13.05.2020).

Крім того, на території Кримського півострова знаходяться: 1 об'єкт, що внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; 6 об'єктів, що внесені до Попереднього списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО⁴⁰.

На ТОТ Криму систематично проводяться несанкціоновані археологічні розкопки, в тому числі за участі наукових установ РФ. При цьому, знайдені під час їхнього проведення артефакти часто незаконно вивозяться на територію РФ.

Також непоправної шкоди культурним пам'яткам Криму завдають ініційовані російською окупаційною адміністрацією незаконні реставраційні роботи низької якості, які насправді фактично руйнують об'єкти культурної спадщини. Яскравими прикладами знищення історичних пам'яток у такий спосіб є "реконструкція" Ханського палацу у Бахчисараї та Воронцовського палацу в Алупці.

Музейні установи. Станом на 1 січня 2014 року в Автономній Республіці Крим діяло 35 музейних закладів, а в місті Севастополь – 5 музейних закладів. При цьому, відповідно до інформації Державної служби статистики України, кількість предметів основного та науково-допоміжного фондів зберігання у музейних закладах Автономної Республіки Крим складала відповідно 925916 та 353601 одиниць зберігання, а в місті Севастополі – 321444 та 49639 одиниць⁴¹.

Доволі розповсюдженою є практика незаконного експонування чи навіть передачі кримських предметів музейного зберігання у/до музейних закладів РФ.

Наукові установи та університети. У Криму залишилося близько 100 інститутів, організацій та університетів, які плідно працювали на різних напрямках наукових досліджень. На балансі Національної академії наук України на території Кримського півострова перебувало 22 наукові установи та організації⁴².

⁴⁰ Лист Міністерства культури України № 2725/33/14-19 від 15.10.2019 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 714/01-08-19 від 10.09.2019).

⁴¹ Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи" (15 червня 2016 року).

⁴² Лист Національного інституту стратегічних досліджень № 293/446 від 19.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 449/01-09-20 від 13.05.2020).

Суб'єкти господарювання державного сектору економіки, які перебувають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (станом на 1 жовтня 2019 року)

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (див. додаток 2)⁴³, на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь знаходяться 169 суб'єктів господарювання державного сектору економіки, які належать до сфери управління різних органів влади України та інших державних установ.

Зокрема, до сфери управління Апарату Верховної Ради України належать 2 об'єкти, Міністерства аграрної політики та продовольства України (наразі Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України) – 25 об'єктів, Міністерства внутрішніх справ України – 3 об'єкти, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України – 8 об'єктів, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України (наразі Міністерство енергетики України) – 6 об'єктів, Міністерства інфраструктури України – 9 об'єктів, Міністерства культури України (наразі Міністерство культури та інформаційної політики України) – 3 об'єкти, Міністерства оборони України – 15 об'єктів, Міністерства охорони здоров'я України – 2 об'єкти, Міністерства освіти і науки України – 2 об'єкти, Міністерства розвитку громад та територій України – 2 об'єкта, Міністерства соціальної політики України – 1 об'єкт, Міністерства фінансів України – 1 об'єкт, Міністерства юстиції України – 3 об'єкти, Державної служби геології та надр України – 2 об'єкти, Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України – 1 об'єкт, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру – 7 об'єктів, Державного агентства лісових ресурсів України – 15 об'єктів, Державного агентства резерву України – 1 об'єкт, Державного агентства рибного господарства України – 4 об'єкти, Державної судової адміністрації України – 1 об'єкт, Державного управління справами – 5 об'єктів, Державної фіскальної служби України (наразі Державна податкова служба та Державна митна служба) – 1 об'єкт, Державного агентства автомобільних доріг України – 1 об'єкт, Фонду державного майна України – 12 об'єктів, Національної академії аграрних наук України – 17 об'єктів, Національної академії наук України – 9 об'єктів, Державного концерну «Укроборонпром» – 11 об'єктів.

Загалом, за наявними даними, за мінімальними оцінками Україна від втрати контролю над зазначеними 169 суб'єктами господарювання державної форми власності понесла наступні економічні та фінансово-господарські збитки: втрачено близько 15 тис. робочих місць, 3 778 067 тис. грн загальної вартості активів та 1 856 723 тис. грн чистого доходу від реалізації продукції.

⁴³ Лист Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 3223-06/26187-03 від 23.04.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 367/01-08-20).

При цьому, варто відзначити, що наведені дані мають неповний характер:

1. інформація про фінансово-господарську діяльність відома виключно станом на 2013 рік;
2. відсутні відомості про економічні активи та показники фінансово-господарської діяльності значної кількості зазначених суб'єктів господарювання;
3. відсутні дані щодо недоотримання потенційного доходу від діяльності вищенаведених суб'єктів господарювання та щодо оцінки недоотриманих надходжень до Державного бюджету України у динаміці 2014 – 2019 років (існує потреба у застосуванні відповідних науково-методологічних розробок та методів економічного і математичного моделювання⁴⁴);
4. відсутні відомості щодо кореляції курсів валют на фінансовому ринку у динаміці 2013 – 2019 років.

Приватні суб'єкти господарювання, які після тимчасової окупації Кримського півострова РФ змінили своє місцезнаходження з території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на іншу частину території України та не припинили своєї діяльності (станом на 24.11.2019)

За даними Державної служби статистики України, станом на кінець 2013 року в Автономній Республіці Крим було зареєстровано 77 529 суб'єктів господарювання, з яких 16 228 – юридичні особи та 61 301 – фізична особа-підприємець. У м. Севастополь було зареєстровано 20 059 суб'єктів господарювання, з яких 4288 – юридичні особи та 15 771 – фізичні особи-підприємці. Загалом по Криму налічувалося 97 588 суб'єктів господарювання, з яких 20 516 – юридичні особи та 77 072 – фізичні особи-підприємці.

За даними Міністерства юстиції України, 1163 юридичні особи (826 з Автономної Республіки Крим та 337 з м. Севастополя) та 1338 фізичних осіб-підприємців (1047 з Автономної Республіки Крим та 291 з м. Севастополя) після 20 лютого 2014 року змінили своє місцезнаходження (реєстрацію) з території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя на іншу частину території України та не припинили своєї діяльності на даний час. Загалом – 2501 суб'єкт господарювання (див. **додаток 3**)⁴⁵.

У відсотковому співвідношенні здійснили перереєстрацію з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя 2,56% суб'єктів господарювання (у тому числі 5,67% юридичних осіб та 1,74% фізичних осіб-підприємців).

Загалом, точна статистика щодо того, скільки приватних юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців де-факто не припинили своє існування і продовжують функціонувати на тимчасово окупованій території АРК та м. Севастополя відсутня (аналогічно виглядає і ситуація щодо де-факто закритих підприємств). Це детерміновано низкою чинників, зокрема:

1. окремі підприємства не встигли чи не пройшли процедуру перереєстрації у відповідності до окупаційного законодавства, але зробили це згодом, паралельно не подаючи документи про припинення діяльності до українських податкових органів;

⁴⁴ Наразі робота щодо створення та розробки відповідних методик не ведеться: лист Національної академії наук України № 226/770-12 від 28.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 448/01-08-20 від 13.05.2020).

⁴⁵ Лист Міністерства юстиції України № 44894/25777-26-19/19.2.2 від 03.12.2019 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 908/01-08-19 від 11.11.2019).

Довідку підготовлено Представництвом Президента України в АРК, серпень 2020 року. Надалі довідка
буде оновлюватися

2. окремі підприємства мають подвійну реєстрацію: за російським та українським законодавством;
3. методологічні та правові відмінності між українською та російською окупаційною системами обліку суб'єктів господарювання та відсутність їх кореляції.

Потенційні збитки від порушення прав громадян України на володіння земельними ділянками

20 березня 2020 року Президентом РФ був підписаний Указ № 201⁴⁶, яким до переліку територій РФ, на яких іноземні громадяни, особи без громадянства та іноземні юридичні особи не можуть мати у власності земельні ділянки, незаконно включено окремі райони тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, крім Первомайського, Красногвардійського і Білогірського районів АРК.

Подібні дії держави-окупанта призводять до серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права та прав людини. Зокрема, порушень положень ст. 1 Протоколу 1 ЄКПЛ щодо права мирного володіння майном. А також це є порушенням ст. 147 Конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року та ст. ст. 46, 53, 55, 56 IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року, а також є воєнним злочином згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду (ст. 8 (2) (a) (IV)).

На сьогоднішній день точна інформація щодо реальної кількості земельних ділянок на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, які перебувають у законній власності громадян України і громадян іноземних країн, відсутня.

Це пояснюється тим, що державна реєстрація речових прав на нерухоме майно шляхом внесення відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі - Державний реєстр), держателем якого є Міністерство юстиції України, проводиться в Україні лише з 1 січня 2013 року. До вказаної дати державна реєстрація прав власності на земельні ділянки здійснювалася структурними підрозділами Центру державного земельного кадастру. Значна частина з накопичених відомостей так і залишилася на паперових носіях, які зберігалися в архівах територіальних органів Держгеокадастру, зокрема на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (відповідні документи не передавалися на материкову частину України). Перенесення відомостей з паперових носіїв до Державного реєстру відбувається лише у разі звернення особи, у якої виникає, переходить чи припиняється право власності на відповідний об'єкт нерухомого майна.

Крім того, положеннями чинного законодавства не передбачено обов'язкове внесення відомостей про адресу земельної ділянки до Державного реєстру, оскільки основним ідентифікатором такого об'єкта нерухомого майна є унікальний кадастровий номер. Тобто, програмне забезпечення Державного реєстру, розроблене у відповідності до чинних нормативно-правових актів, не передбачає технічної можливості здійснення чіткої та достовірної вибірки за географічними критеріями пошуку⁴⁷.

За даними окупаційної адміністрації РФ, у власності «іноземців» на території районів так званої «Республіки Крим», яким незаконно був наданий так званий «прикордонний» статус, перебуває 11 572 земельних ділянки, зокрема, у власності

⁴⁶ Указ Президента Российской Федерации от 20.03.2020 № 201 “О внесении изменений в перечень приграничных территорий, на которых иностранные граждане, лица без гражданства и иностранные юридические лица не могут обладать на праве собственности земельными участками, утвержденный Указом Президента Российской Федерации от 9 января 2011 г. № 26”. Режим доступу: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003200021>

⁴⁷ Лист Міністерства юстиції України № 31303/11915-26-20/19.1.1. від 15.07.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 517/01-01-20 від 03.06.2020); лист Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру № 8-28-0.21-4388/2-20 від 14.05.2020 (відповідь на запит ППУ АРК вих. № 422/01-09-20 від 05.05.2020).

громадян України – 9747 ділянок⁴⁸. У м. Севастополі у власності “іноземців” перебуває 2287 земельних ділянок⁴⁹. Водночас, до окупаційних реєстрів увійшли лише ті земельні ділянки, які було перереєстровано після 2014 року за окупаційним законодавством РФ.

Таким чином, реальна кількість потенційних прецедентів порушення права володіння землею громадян України з боку держави-окупанта може бути значно більшою.

Діяльність національної правоохоронної та судової системи

Прокуратурою Автономної Республіки Крим здійснюється процесуальне керівництво у ряді кримінальних проваджень за фактами захоплення та привласнення державою-окупантом на території Кримського півострову будівель, споруд, земельних ділянок, автотранспортних засобів, іншого рухомого та нерухомого майна, що перебуває у державній власності та власності фізичних і юридичних осіб, з метою незаконного користування ним за ознаками кримінальних правопорушень передбачених статтями 191, 341, 438 Кримінального кодексу України.

Зокрема, розслідується незаконне привласнення майна Міністерства внутрішніх справ, Міністерства інфраструктури, Міністерства екології тощо. Також здійснюється процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях за фактами незаконного привласнення майна фізичних і юридичних осіб, які розпочато за заявами потерпілих осіб.

У ході досудового розслідування вдалося встановити більш ніж 4 тисячі захоплених окупаційними «органами влади» об’єктів, вартістю понад 60,2 млрд грн. Судами за клопотаннями прокурорів накладено арешт на майно загальною вартістю близько 4,1 млрд грн.

Під час проведення досудового розслідування прокуратурою АРК проводиться робота зі збору доказів вчинення на тимчасово окупованій території Кримського півострова воєнних злочинів, на які поширюється юрисдикція Міжнародного кримінального суду⁵⁰.

Загалом наразі ідентифіковано 250 жертв, у яких знесли нерухому власність (192 у АРК та 58 у м. Севастополь). У 3702 осіб окупаційна “влада” вилучила земельні ділянки загальною площею як мінімум 355 га (170 та 3532 у АРК та м. Севастополь відповідно).

Органи прокуратури спільно з громадськими організаціями збирають докази вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності на ТОТ для подальшого притягнення всіх винних до відповідальності як на національному, так і міжнародному рівнях⁵¹.

⁴⁸ Сайт. т.зв. “Державного комітету з державної реєстрації та кадастру Республіки Крим”. - Режим доступу: https://gkreg.rk.gov.ru/ru/article/show/3039?fbclid=IwAR3cd3uDCYiLMgCGQWVrT4jmk2X6UYl-KKIsyGT9C_6rt9XOXI4FOJic9D0

⁴⁹ В Севастополі насчитали 2300 участків в собствених іноземців. - Режим доступу: <https://rg.ru/2020/04/23/reg-ufo/v-sevastopole-naschitali-2300-uchastkov-v-sobstvennosti-inostrancev.html>

⁵⁰ Прокуратура автономії надасть правову оцінку указу Президента РФ, яким українців позбавлено можливості володіти землею в Криму. - Режим доступу: <https://ark.gp.gov.ua/ua/news.html? m=publications& t=rec&id=269663&fp=30>

⁵¹ Порушення права власності у Криму: скільки гектарів Росія забрала у кримчан. - Режим доступу: <https://ark.gp.gov.ua/ua/news.html? m=publications& c=view& t=rec&id=277783&fbclid=IwAR3bQIBwvWn-V7emExMkNB0BePrPQ-EzpAMbY3tSBTTyIbj5X1YMqG3FkJ0>

Міжнародні суди⁵²

Постійна палата третейського суду

Справа АТКБ «ПриватБанк» та ТОВ «Фінансова компанія «Фінілон»» проти Російської Федерації у зв'язку з експропріацією останньою їхніх активів в Криму

1 квітня 2015 року Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк» та товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Фінілон» ініціювали арбітраж згідно з Арбітражним регламентом Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) проти Російської Федерації, передбачений Угодою між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій. В своєму повідомленні Приватбанк та Фінілон скаржаться на порушення РФ Угоди шляхом застосування заходів що унеможливили ведення банківської діяльності в тимчасово окупованому Криму.

4 лютого 2019 року Арбітражний трибунал одноголосно виніс часткове арбітражне рішення на користь Приватбанку. За повідомленням Приватбанку арбітражний трибунал визнав наступне:

1. Трибунал має юрисдикцію щодо усіх вимог позивачів проти РФ;
2. Росія порушила свої зобов'язання за Угодою між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій, незаконно експропріювавши активи Приватбанку в Криму;
3. Приватбанк має право на відшкодування в повному обсязі за такі порушення.

21 травня 2019 року РФ висловила бажання прийняти участь в арбітражі.

12 вересня 2019 року Арбітражний трибунал видав процесуальну постанову, в якій встановив, що РФ має право подати свої коментарі стосовно суми збитків та щодо того чи може Приватбанк бути визнаний інвестором, який здійснив інвестиції відповідно до Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій.

Своєю процесуальною постановою арбітражний трибунал встановив, що наступні усні слухання у даній справі відбудуться з 17 по 21 травня 2021 року.

Справа НАК «Нафтогаз України» та інші проти Російської Федерації

17 жовтня 2016 року Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» та шість її дочірніх компаній – ПАТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз», ПАТ «Укртрансгаз», ДК «Лікво», ПАТ «Укргазвидобування», ПАТ «Укртранснафта» та ДК «Газ України» (далі – Нафтогаз) ініціювали арбітражне провадження проти Російської Федерації, передбачене Угодою між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій. У своїй заяві Нафтогаз скаржить на порушення своїх прав за вказаною Угодою у зв'язку з експропріацією її активів та активів дочірніх компаній на тимчасово окупованій території Кримського півострова.

22 лютого 2019 року Арбітражний трибунал виніс часткове рішення стосовно юрисдикції та відповідальності на користь Нафтогазу. Трибунал визнав свою юрисдикцію стосовно позовних вимог та встановив, що РФ є відповідальною за порушення низки статей Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської

⁵² Джерело інформації та детальніше про позови до міжнародних судових інституцій можна дізнатися на ресурсі Міністерства юстиції України: <https://lawfare.gov.ua/cases>

Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій, включаючи статтю про заборону експропріації.

27 червня 2019 року Нафтогаз подав до трибуналу позовну заяву щодо розміру компенсації збитків, завданих експропріацією активів Нафтогазу в Криму. Нафтогаз разом з його дочірніми компаніями просять Трибунал зобов'язати Російську Федерацію виплатити на користь позивачів 5,2 мільярдів доларів США. Очікується, що трибунал винесе рішення щодо компенсації збитків не раніше кінця 2020 року.

Міжнародний суд ООН

Справа про застосування Міжнародної Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації та Міжнародної Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (Україна проти Росії)

У січні 2017 року Україною заявлено, що Російська Федерація порушує Конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму: її посадові, службові та приватні особи постачають зброю, надають фінансування, проводять тренування та надають інші форми допомоги збройним формуванням, у тому числі т.зв. "ДНР" та "ЛНР" й іншим пов'язаним з ними групам і окремим особам, які діють на території України, а також що РФ порушує вимоги Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та вчиняє дискримінаційні дії щодо татарського й українського етнічного населення в Криму з лютого 2014 року з метою закріплення російського домінування на півострові шляхом знищення конкуруючих культур.

Метою звернення до Міжнародного Суду ООН є встановлення порушень Російською Федерацією зазначених Конвенцій, відновлення порушених прав України, зобов'язати РФ утриматись від таких дій у майбутньому, а також відшкодування завданої шкоди.

Статус справи: чинна. Міжнародний Суд ООН виніс рішення щодо попередніх заходів на користь України.

Арбітражний трибунал, сформований відповідно до Додатку VII Конвенції ООН з морського права 1982 року

Спир між Україною та Російською Федерацією стосовно прав прибережної держави в Чорному і Азовському морях та у Керченській протоці

Україна в рамках відповідної справи просить Арбітражний трибунал припинити порушення Російською Федерацією Конвенції ООН з морського права 1982 року та підтвердити права України як прибережної держави в Чорному й Азовському морях та у Керченській протоці, в тому числі зобов'язати РФ поважати суверенні права України в своїх водах, припинити незаконне використання українських ресурсів, а також виплатити компенсацію за завдану шкоду.

21 лютого 2020 року Арбітражний трибунал ухвалив рішення про можливість розгляду по суті морського спору між Україною та РФ.

Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговельній палаті

Справа ПАТ «Державний ощадний банк України» проти Російської Федерації

Арбітраж проти РФ у зв'язку з тим, що остання експропріювала активи Ощадбанку на тимчасово окупованій території Кримського півострова. 26 листопада 2018 року арбітражний трибунал ухвалив рішення по справі Ощадбанку проти РФ. У своєму рішенні трибунал зазначив, що має право розглядати даний спір та встановив, що РФ протиправно експропріювала активи Ощадбанку в Криму, чим порушила його права як інвестора, та присудив у якості відшкодування за завдані збитки 1,3 мільярда

доларів США, а також відсотки, які будуть нараховуватися до моменту виконання РФ рішення. Рішення є остаточним.

19 лютого 2019 року Уряд РФ подав апеляцію на рішення арбітражного трибуналу до Паризького апеляційного суду.

17 липня 2019 року Київський апеляційний суд задовольнив заяву Ощадбанку та надав дозвіл на виконання рішення арбітражного трибуналу від 26 листопада 2018 року.

22 жовтня 2019 року за результатами розгляду апеляції РФ Паризьким апеляційним судом було ухвалено рішення на користь Ощадбанку, яким відхилено спробу РФ призупинити примусове виконання рішення міжнародного арбітражу від 26 листопада 2018 року.

Міжнародний трибунал з морського права

Справа стосовно затримання трьох українських військово-морських суден та двадцяти чотирьох членів їхніх екіпажів («Спір щодо затримання трьох українських військово-морських кораблів та членів їхніх екіпажів»)

Арбітраж щодо застосування тимчасових заходів проти Російської Федерації з метою негайного звільнення трьох українських військово-морських суден та двадцяти чотирьох членів їхніх екіпажів, незаконно захоплених в Чорному морі 25 листопада 2018 року та утримуваних Російською Федерацією.

Метою позову є визнання Російської Федерації винною в порушенні Конвенції ООН з морського права 1982 року та отримання належної компенсації за шкоду, спричинену такими порушеннями.

25 травня 2019 року Міжнародний трибунал з морського права видав Наказ про тимчасові заходи, згідно з яким Російська Федерація мала негайно звільнити українські кораблі “Бердянськ”, “Нікополь” і “Яни Капу”, повернути їх під контроль України, а також негайно звільнити затриманих українських моряків і дозволити їм повернутися в Україну.

Разом з тим, Російська Федерація не виконувала Наказ Трибуналу. Міністерство закордонних справ України висловлювало рішучий протест з приводу невиконання Російською Федерацією Наказу Міжнародного трибуналу з морського права від 25 травня 2019 року та продовження незаконного утримання 24 українських моряків.

7 вересня 2019 року в рамках обміну 24 українських моряки разом з 11 політв'язнями були повернуті в Україну як результат домовленості між Президентом України та Президентом РФ.

18 листопада 2019 року кораблі були передані Україні в Чорному морі, але в якості речових доказів у рамках кримінального провадження РФ та без обладнання.

21 листопада 2019 року відбулося перше процесуальне слухання у справі стосовно затримання трьох українських військово-морських суден та двадцяти чотирьох членів їхніх екіпажів.

Статус справи: чинна.

Міжнародний кримінальний суд

Під час проведення досудового розслідування прокуратурою АРК проводиться робота зі збору доказів вчинення на тимчасово окупованій території Кримського півострова воєнних злочинів, на які поширюється юрисдикція Міжнародного кримінального суду.

У 2017 році було спрямовано загальне інформаційне повідомлення до Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду (МКС), яке стосувалося незаконного

привласнення державної і приватної власності на тимчасово окупованому півострові. Вказані відомості були відображені у звітах Прокурора МКС за 2017-2019 роки стосовно проведення ним переднього розслідування ситуації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя⁵³.

27 липня 2020 року прокуратура АРК направила друге інформаційне повідомлення стосовно порушення права власності на ТОТ АРК та м. Севастополя до Міжнародного кримінального суду. У повідомленні йдеться про про 3952 жертви порушення права власності у Криму. Повідомлення підготовлене прокуратурою Автономної Республіки Крим спільно з Регіональним центром прав людини на основі моніторингу судових рішень.

Загалом ідентифіковано 250 жертв, у яких знесли нерухому власність (192 у АРК та 58 у м. Севастополь). У 3702 осіб окупаційна “влада” вилучила земельні ділянки загальною площею як мінімум 355 га (170 та 3532 у АРК та м. Севастополь відповідно).

Органи прокуратури спільно з неурядовими організаціями збирають докази вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності на ТОТ для подальшого притягнення всіх винних до відповідальності як на національному, так і міжнародному рівнях⁵⁴.

Виконавець довідки:

А.Ю. Твердовський,
головний консультант служби з питань реінтеграції та деокупації АРК
Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим

Контакти ППУ в АРК:

01014, м. Київ, вул. Петра Болбочана, 8
тел. +38(044)255-05-48, e-mail: ark@ppu.gov.ua

⁵³ Прокуратура автономії надасть правову оцінку указу Президента РФ, яким українців позбавлено можливості володіти землею в Криму. - Режим доступу: <https://ark.gp.gov.ua/ua/news.html? m=publications& t=rec&id=269663&fp=30>

⁵⁴ Порушення права власності у Криму: скільки гектарів Росія забрала у кримчан. - Режим доступу: <https://ark.gp.gov.ua/ua/news.html? m=publications& c=view& t=rec&id=277783&fbclid=IwAR3bQIBwvWn-V7emExMkNB0BePrPQ-EzpAMbY3tSBTTyIbj5X1YMqG3FkJO>